

Írta: Szilasi Ildikó

Kitaszított gyerekek

GYEREKEK, akik „megették” apjukat, bátyjukat, nagymamájukat, a próféta előtt térdelve várják, hogy megszabaduljanak boszorkányságuktól. Rongyokba öltözött, mezítlábas fiatalok, akik falkákban járva próbálnak túlélni Kinshasa utcáin. Serdülőkorban lévő lányok, akik éjjel felkötik liputájukat és kimennek a sötét sarkokra, hogy néhány kóla árért adják el testüket. 6–12 éves gyerekek, akik kőfejtőben, kézzel törik a tűző nap alatt a követ,

éhbéréért. Köpcös fiatal fiúk, akik legjobb barátja nemrég még az AK 47-es gépkarabély volt. Gyerek boszorkányok, utcagyerekek, gyerekprostitúáltak, gyermekmunkások, gyerekkatonák. Kinshasa, a Kongói Demokratikus Köztársaság fővárosa a fejlődő országok nagyvárosi, fiatalkorúakat érintő társadalmi problémáinak gyűjtőhelye.

Az Afrikáért Alapítvány non-profit, fejlesztési szervezet munkatársaként, valamint antropológus hallgatóként 2004 tavasza és 2007 nyara között 12

Gyerekboszorkányok, utcagyerekek, gyerekprostituáltak, gyermekmunkások, gyerekkatonák.

A 10 éves Djumát rokonai boszorkányság vádjával kitaszították a családból, minek következtében utcagyerekké vált. A boszorkányságot leggyakrabban étel formájában lehet megkapni. Djuma a boszorkányságot a szintén boszorkány bátyjától kapta, keksz formájában. A vádak szerint embereket öltek meg, különböző betegségeket hoztak rájuk, valamint közúti baleseteket okoztak. Éjjelenként egy „másik világban” boszorkányokkal találkoztak. Mikor Djuma szülei gyanakodni kezdtek, a gyermeket Kinkela próféta gyülekezetébe vitték, hogy megbizonyosodjanak a vád felől, és kigyógyítsák őt.

Egy azon történetek közül, amelyekben a gyerekek a karizmatikus Tűzszekér egyházba kerülnek, ahonnan általában már nincs visszaút a családba. A kinshasaiak mindennapi életét és kozmológiáját a látható és láthatatlan környezet, a fizikai, tapasztalati világgal párhuzamosan egy misztikus, „második világ” (deuxième monde), „második város” (deuxième cité), a nappali kultúrával szemben egy éjszakai kultúra hatja át. A szakirodalom szerint a kinshasaiak fogékonysága az okkultizmusra, a karizmatikus ébredési mozgalmak iránti kötődésre, egy „második világ” felépítésére az általános szegénységgel, kiúttalansággal, s a nélkülözéssel magyarázható. Aki „két szemmel” lát Kinshasában, még nem lát mindent. Csak azok értik meg teljességében a városban zajló jelenségeket, akik „négy szemmel látnak”, így ismerik a nappali és az éjszakai világ folyamatait is. A „deuxième monde” tevékenységei közé tartozik a boszorkányság is. Egy elmélet szerint a boszorkánysággal való megbélyegzés a gyerekek családból történő kitaszításának társadalmilag elfogadott módja. A boszorkányság kozmológiájába és érvrendszerébe burkolva elfogadható magyarázattal tud szolgálni a család, miért van szükség a drasztikus lépés meghozatalára, és ezt környezetével is el tudja fogadtatni. Valójában a kitaszítás mögött a család gazdasági szűkössége és egyéb problémák állhatnak, ugyanakkor az sem elvetendő, hogy vannak olyan esetek, ahol a jelenség lefolyását valójában a boszorkányságba vetett hit generálja.

Az UNICEF 2007. márciusi jelentése szerint Kinshasában 13000 körülire tehető az utcagyerekek száma. Ők többnyire olyan fiatalok, akiket az árvaság, a rossz anyagi körülmények, a kiúttalanság, a családon belüli rossz bánásmód, illetve a boszorkányság vádja űzött ki az utcára. Meg kell különböztetnünk az utcagyerekek és az utcán lévő gyerekek kategóriáját. Előbbiek családi kötelekekkel nem rendelkeznek, mindennapjaikat az utcán töltik. Ott

hónapot töltöttem a tragikus történelmű egykori belga gyarmaton. Kezdetben diákokkal foglalkoztam, de munkám során elkerülhetetlen volt, hogy a tanulmányi kérdéseken túl további, gyerekeket érintő kérdésekkel is megismerkedjem. Szándékosan kerestem az alkalmakat, hogy szembesítsem magam a jelenségekkel, és látogatásokat tegyek olyan intézményekben, ahol kifejezetten fiatalokkal kapcsolatos társadalmi problémákkal foglalkoznak.

Fotó: Szilasi Ildikó

dolgoznak, esznek, alszanak – élik rendkívül nehéz és kizsájtott életüket. A másik csoport bár napközben megélhetést keresve az utcákat járja, gyakran koldul, éjszakánként vagy legalább bizonyos időszakokként visszatér családjához.

Az elárvult, boszorkányság vádjával, vagy más egyéb okokból az utcára került lánygyerekek számára a mindennapi túléléshez szükséges alapvető javak megszerzésének egyik módja testük áruba bocsátása. Az utcán felnövő lányok túlnyomó többsége 9–11 éves korban magától rájön, vagy mások vezetik rá, hogy teste pénzszerzési forrás lehet. A lányok szüzességének elvétele (beavatása) szexuális aktussal, vagy főző banánnal történik. A gyerekprostituáltak felnőtt korú kollégáiktól eltérő módon – akik általában diszkókban, bárókban árulják szolgáltatásaikat – tevékenységüket az utcán, köztereken végzik. Sem oktatásban, sem egészségügyi ellátásban nem részesülnek. Napról-napra túlélve keresik meg testükkel az ételre, marihuánára, cigarettára valót. A lányok mögött stricik állnak, akiknek a lányok – cserébe, hogy „biztonságot nyújtanak” és kuncsaftokat szerveznek – fizetnek. Ezek a 11–13 éves, gyerekarcú, hamvas, fejlődésben lévő lányok rendkívül dörzsöltek, kemények. Sajnálatos módon a statisztikák azt mutatják, munkájuk során nagy valószínűséggel teherbe esnek, esetleg megbetegsznek. Az erőszakos közösülések során az elkövetők rendszerint nem használnak óvszert, s gyakran a kuncsaftok külön kéri, hogy extra fizetség ellenében óvszer nélkül közösüljenek.

A családból kizsájtott, magukra hagyott, utcán nevelkedő gyerekek számára a túlélés feltétele, hogy dolgozzanak, pénzt szerezzenek. A gyermekmunka jelensége viszont ennél sokkal általánosabb Kinshasában. A családban élő gyerekek közül többen is munkát vállalnak, azzal szüleiket segítve, de nem ritka, hogy az iskoláskorúak azért dolgoznak, hogy megkeressék a tandíjukra valót. A cirageur vagy cireur cipőpuccolással keresi a kenyerét. A kadafi mozgó petróleumárus. A piacok vagy bárók, teraszok közelében dolgozó gyerekek söprést, takarítást is vállalnak. A plongeur-ök a kifőzdékben dolgoznak, mosogatóként. Szolgáltatáikért egy tál ételt kapnak. A bisenga-senga a koldus gyerekek megnevezésére szolgál. Kéregető tizenévesek sokasága él a városban: a nemzetközi repülőtértől az európaiak által kedvelt éttermek előtti parkolóig mindenhol megtalálhatóak. A kolduló gyerekek a forgalmi dugókban a kocsik mellék szegődnek, s az ablak kocogtatásával hívják fel magukra a figyelmet, vég nélkül recitálják: „Mama, mama, éhes vagyok. Adj pénzt!”

A kadogok (gyerekkatonák) száma Laurent-Desire Kabila elnöklése idején sokszorozódott meg. Az államfő politikájában kiemelt prioritást kapott a katonaság, mint „karrierlehetőség” eszménye. A csonka családból származó, nehéz sorsú, éhező gyerekeket könnyen be lehetett csalogatni a katonai táborokba. A napi egyszeri meleg étel, a közösség, az összetartozás, a biztonság gondolata, valamint az a propagandakép, miszerint a katona erős férfi

vonzotta, s még ma is vonzza a tizenéves fiúkat. Mindannyian erős férfiak akarnak lenni, puskával és hatalommal felvértezve, társadalmi megbecsüléssel és tisztelettel övezve. A háború vérengzéseit ismerő, harcedzett, gyakran kábítószerező, szexuálisan is koraérett leszerelt kölyökkatonákat nem egyszerű feladat újraintegrálni, beültetni a hasonló korú társaik mellé az iskolapadba. Az ilyen törekvésű programok keretében a gyerekeket speciális tanrendű iskolákban próbálják felzárkóztatni. Hosszú idő és rendíthetetlen elkötelezettség kell diáktól, tanártól egyaránt ahhoz, hogy a társadalom elvárt magatartásformáit újra felvegyék a fiatalok, akik rendszerint alapvető hiányosságokkal rendelkeznek a kötelező ismeretanyagok területén. A reintegrációs intézményekben civil szakmákra tanítják a fegyverekhez értő fiatalokat, péknek, szabónak, autószerelőnek. Tanulmányi kirándulásokon ismerkednek a polgári élet kevéssé ismert színtereivel, tanulják a városi közlekedést és viselkedésformákat.

Hogyan viselkedjünk a kinshasai társadalmi problémák sűrű erdejében

A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekkel való érintkezés során számításba kell venni, hogy szocializációjuk és személyiségfejlődésük az általánostól nagyban eltér. A megfelelő attitűdön múlik, hogy például az utcagyerekek a velük foglalkozni kívánó európaikra, mint leendő meglopandó célpontokra, vagy mint bizalmi emberükre tekintenek. Ez utóbbi állapot elérése nélkülözhetetlen egy fejlesztési munka beindítása során. Az utcagyerekek, más néven shégék az utcán rámenősek a kéregetésben, kísérik az embert jártában-keltében, rátapadnak a kocs ablakára. Léteznek számukra fenntartott szociális központok, ahol biztonságosan aludhatnak, részt vehetnek oktatási tevékenységekben, napi egyszeri ételt kapnak, lehetőségük van főzésre és fürdésre. Egy ilyen utcagyerek-központban több tucat, színes rongyokba öltözött, enyhén koszos, áporodott szagú gyerek veszi körül az embert – különösen, ha a látogató európai. Miután pár perc múlva az érdeklődés lecsendesedik, minden visszaáll a „megszokott” kerékvágásba. Itt fociznak, ott verekednek és gáncsolgatják egymást. A faszenes tűzhelynél főznek, a csutakolónál mosakodnak, pengével borotválják egymás fejét kopaszra, kártyáznak, alszanak.

Utucagyerekekkel egy filmforgatás kapcsán dolgoztunk együtt. Kiválasztottunk és felkészítettünk a tömegből néhány fiút a szereplésre, filmünkkel elsősorban a gyerekekkel kapcsolatos társadalmi problémákra kívántuk felhívni a figyelmet. Ilyen közegben egy segélyszervezet dolgozójának célszerű

a gyerekekkel szembeni tekintélyt sugárzó, nyugodt és magabiztos viselkedést tanúsítani. Ha a helyzet úgy kívánja, a fiatalok motiválása és ajándékozása csak visszafogott módon történhet, mégpedig két módon: nyilvánosan, az intézménynek kell juttatni támogatást (rizs, maniókaliszt, főzőolaj, péksütemény stb. formájában), vagy ha valamilyen oknál fogva adott személyek támogatásáról van szó, azt az intézményen kívül, diszkréten célszerű intézni. Egy megebedtetés, némely használati eszköz vásárlása elegendő gesztus valamely gyermek támogatására. A ruhaneműt általában elszedik a nagyobbak a kisebbektől, úgyhogy talán egy kiadós ebéd a leghasznosabb a gyerekek számára. Kerülni kell a kivételezést, a túlzott szimpátia mutatását, mert az féltékenységre adhat okot közöttük. A bizalmi állapot eléréséhez könnyen hozzásegíthet, ha tudunk pár mondatot a helyi – jelen esetben lingala – nyelven, miáltal néhány alapvető kérdés során közvetlen interakcióba kerülhetünk a gyerekekkel. Hasznos lehet, ha csatlakozunk aktuális teendőikhez: közösen kártyáznak, együtt nézzük a TV-t, stb. Amennyiben bizalmukba fogadnak, elvisznek magukkal megmutatni, milyen tevékenységeket végeznek az otthonon kívül: mosogatnak, összeszedik a szenes kocsirol a zsákokból kihullott széndarabokat, összegyűjtik és eladják a hasznos szemetet, stb. A fiatalok rendkívül dörzsöltek, fifikásak, korukhoz képest meglepően önállóak, szabadelvűek. Csak magukra vannak utalva, s ezzel ők is tisztában vannak. Ugyanakkor látszik rajtuk, hogy vágnak a szeretetre, megfogják az ember kezét, a fejüket a vállunkra hajtják. Célszerű tisztában lennünk azzal, hogy a társadalmi problémák által különösen sújtott kerületekben, kimagaslóan fokozott az AIDS veszélye. Az utcagyerekek gyakran összeverekszenek, ilyenkor a velük való közvetlen testi érintkezést kerülni indokolt.

A sikeres együttműködés reményében mind a gyerekprostituált lányok, mind az utcagyerekek esetében azt az egyensúlyt szükséges megtalálni, amikor a határokat úgy szabhatjuk meg a gyerekek számára, hogy a szabadságukat továbbra is megélhetik. Ezek a fiatalok az utcán nevelkedtek, mindenkitől függetlenül, így láthatóan és elmondásuk szerint is élvezik a társadalmi kötöttségektől való mentességet, a szabadságot. Ha meghívjuk őket egy üdítőre, nagy valószínűséggel sört és cigarettát fognak kérni. Többnyire dohányoznak, alkoholt fogyasztanak, rendszerint kocsmába járnak, némelyikük marihuánát fogyaszt. Amennyiben megneszelik, hogy mint „fel nőttek” a társadalmi normák ráerőltetésével akarjuk szabadságukat csonkítani, felénk mutatott bizalmuk elveszhet. Tapintattal és fokozatosan, rengeteg idővel és elhivatott munkával lehet rávezetni

Fotó: Szilasi Ildikó

a gyerekeket a korukhoz illő társadalmi attitűdök és közösségi szabályok elsajátítására. A gyermekprostituált lányok esetében különösen nehéz lakóhelyük megközelíthetetlensége. Olyan szegénynegyedekben élnek, ahol, ha európaiat látnak valakinek a kartonkunyhójánál, másnap az illető nagy bajba kerülhet a környéken nemkívánatos vendégek miatt. A lányokkal való érintkezés során továbbá elkerülhetetlen, hogy a stricijével is kapcsolatba kerüljünk.

A gyerekkatonák dörzsöltek és szókimondóak. Amikor kontaktust próbáltam teremteni némelyikükkel, gorombán odaszólt egy köpcös kisfiú, hogy ő bizony nem fog beszélgetni velem, mert nem

szeret. Szemei szikrát szórtak. Többségük marcona, szenttelen, kemény vonású arcán látszik, hogy egy más élethelyzetben, ahol ő lenne az erős és én a gyenge, szívük szerint máshogy viselkednék velem. A gyerekkatonákat élményeikről kérdezni közvetlenül nem szabad. Rajzterápiás módszer segítségével lehet múltjukról információt gyűjteni, csak ha elkezdnek maguktól mesélni, akkor szabad faggatni őket a katonaságban történekről. De a rajzok talán mindennél hűbben kifejezik mindazt a nehézséget, amit az érzékeny gyermeki lelkek megszenvedtek.